

Hazırlayan: Ela ULUATAM *(Uzman Yardımcısı)*
AB Proje Geliştirme ve İzleme Müdürlüğü

Avrupa doğalgaz piyasasında YENİ DENGELER

Mevcut boru hatlarının yanı sıra geliştirilen orta ve büyük ölçekli projeler, Avrupa doğalgaz piyasasının ne denli rekabetçi bir yapıya sahip olduğunu net bir biçimde ortaya koyuyor. Avrupa Birliği'nin hemen hemen tüm politika belgelerinde de belirtildiği gibi, **Birliğin birinci önceliği, enerji arz güvenliği ve çeşitliliğini sağlamak.** Bu bağlamda AB'nin Doğu'daki komşu ülkeleri stratejik bir öneme sahip.

Geçtiğimiz Haziran ayında Rusya'nın Beyaz Rusya'yla yaşadığı doğalgaz anlaşmazlığı sebebiyle bu ülkeye gerçekleştirdiği gaz sevkiyatını askıya alması ve bunun sonucunda Belarus'un Avrupa doğalgazını kesmesi, Avrupa ve Rusya arasında geçmişte yaşanan enerji krizlerinin benzerlerinin yaşanabileceğinin sinyallerini verdi.

Böylelikle, Avrupa Birliği'nin her geçen gün artan doğalgaz talebini karşılamak için, mevcut doğalgaz boru hatlarının yanı sıra yeni tedarik projeleri geliştirme konusunun ne denli kritik ve ivedi olduğu bir kez daha ortaya çıktı.

TÜRKİYE VE AVRUPA'NIN DOĞALGAZ İHTİYACI

2007 yılında birincil enerji kaynağı olarak doğalgaz, Türkiye'nin genel enerji tüketiminde % 31,5'le ilk kez birinci sırayı aldı. 2008 yılında Türkiye'nin 35,8 milyar m^3 olan doğalgaz tüketiminin[1] neredeyse tamamı ithal edildi.[2] Bu rakamın 2015'te 57 milyar m^3'e ulaşması öngö-

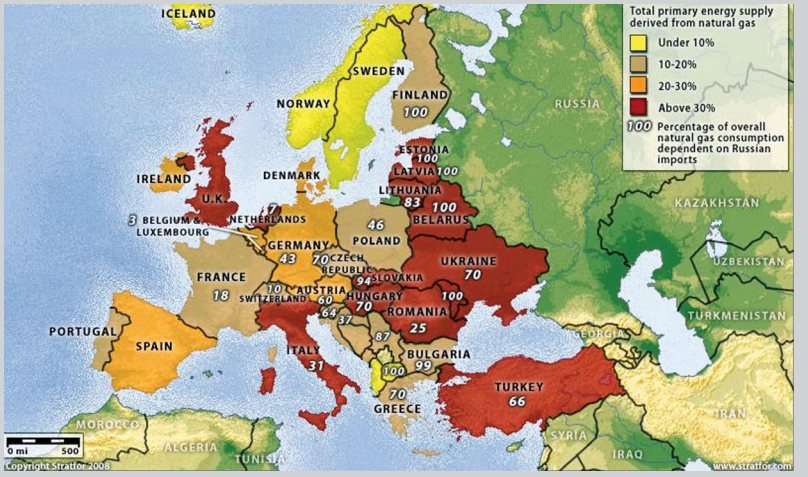
rülmekte olup, ihtiyaç duyulan gazın hâlihazırda BOTAŞ'ın Rusya, Cezayir, Nijerya, İran, Türkmenistan ve Azerbaycan olmak üzere, 6 ülke ile imzalamış olduğu 8 uzun süreli doğalgaz alım anlaşmasından sağlanması beklenmektedir.[3] Son 10 yıllık dönemde oransal olarak değişmekle birlikte Rusya'nın ithalatta payı % 75 ile başlayıp 2009 yılı itibariyle % 57 seviyesinde gerçekleşti.

Tıpkı Türkiye'de olduğu gibi, Avrupa'nın artan enerji ihtiyacı doğalgaza olan talebi de artırıyor. Türkiye de dâhil edildiğinde Avrupa % 55'e varan payıyla dünya doğalgaz ticaretinde kilit bir konumda bulunmaktadır[4]. Rusya'dan yılda yaklaşık 150 milyar m^3 gaz ithal eden Avrupa'nın, özellikle coğrafi olarak Rusya'ya yakın bölgeleri (Doğu Avrupa), enerji ihtiyacının üçte birinden fazlasını doğalgazdan sağlıyor ve bu ülkelerin hemen hemen tamamı Rus doğalgazına ciddi anlamda bağımlı durumda. Oranları Doğu Avrupa'daki kadar yüksek olmasa da Batı Avrupa ülkeleri de doğalgazı, en önemli enerji kaynakları arasında görüyor.

Avrupa Birliği (AB) her ne kadar son yıllarda rüzgâr, güneş ve hidroelektrik gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını artırmaya yönelik çalışmalar yürütse de, en temiz fosil yakıt olan doğalgazın, gittikçe artan bir şekilde elektrik üretiminde kullanımı nedeniyle, yakın ve orta vadede mevcut enerji kaynakları arasındaki daha da artan bir öneme sahip olması bekleniyor. 2001 yılında 496 milyar m^3 seviyesindeki Avrupa[5] doğalgaz tüketiminin 2015'te 598 milyar m^3 ulaşacağı hesaplanıyor[6].

Avrupa Birliği doğalgazını hâlihazırda çeşitli kaynaklardan sağlamakta olup, bunların başında Rusya ve Norveç ağırlıklı olmak üzere Kuzey Denizi gelmektedir.

Avrupa Ülkelerinin **Doğalgaza Olan Bağımlılığı**

Kaynak: Stratfor, 2008

Bunun dışında Cezayir ve Libya'dan da gaz ithalatı gerçekleştirilmektedir.

Rusya'yı Kıta Avrupası'na bağlayan dev boru hatları bulunmakta olmasına rağmen Rusya enerji kozunu sık sık doğalgaz tedarik ettiği ülkelere yönelik yumuşak güç olarak kullanıyor. Ukrayna ve Rusya arasında 2005-2006'da, 2007-2008'de ve son olarak 2008-2009'da patlak veren enerji krizleri yüzünden Ukrayna'nın yanı sıra birçok AB ülkesi günlerce gazsız kaldı. Son olarak Haziran 2010'da Belarus'la yaşanan kriz Avrupa'nın enerji konusunda Rusya'ya aşırı derecede bağımlı olmasının doğurabileceği sakıncalı durumu bir kez daha ortaya koydu. Bu durumun ayırdında olan Avrupa Birliği arz çeşitliliğini ve güvenliğini sağlamak için son yıllarda Trans-Avrupa Enerji Ağı çerçevesinde birçok strateji ve proje geliştirmekte ve desteklemektedir.

MEVCUT BORU HATLARI

Avrupa'yı, Rusya başta olmak üzere doğalgaz rezervlerine sahip ülkelere bağlayan boru hatlarının yanı sıra Avrupa ülkeleri arasında da son derece gelişmiş bir boru hattı ağı bulunuyor. Fakat bu ağın etkin bir biçimde çalışabilmesi için gaz rezervlerine sahip ülkelerden tedarikin güvence altına alınması gerekiyor. AB arz güvenliğinin sağlanması bugüne kadar temel olarak aşağıdaki projeler aracılığıyla mümkün olmuştur.

Yamal-Avrupa I

Rusya'yı Avrupa pazarına bağlayan ilk doğalgaz boru hattı olan Yamal I'in yapımı 1992-1999 yılları arasında sürmüştür. 4 bin 200 kilometrelik hat, Beyaz Rusya ve Polonya'dan geçip Alman JAGAL boru hattına bağlanarak Berlin'e ulaşmaktadır. Hattın yıllık kapasitesi 33 milyar m^3 olmasına rağmen geçtiğimiz senelerde yılda ancak 17 milyar m^3 doğalgaz taşınmıştır. Söz konusu hat, Rusya'nın Avrupa'ya ihraç ettiği doğalgazın % 25'ini oluşturmakta ve özellikle Almanya ve İngiltere'nin ihtiyacını karşılamayı hedeflemektedir.

Ukrayna Boru Hatları

Rusya'dan Ukrayna'ya giden 7 boru hattına 3 güzergâhtan doğalgaz gelmektedir. Rusya Avrupa Birliği'ne bu hatlardan yılda yaklaşık 130 milyar m^3 doğalgaz aktarmaktadır. Bu güzergâhlar; Soyuz, Brotherhood ve Northern Lights'tan oluşmakta ve tümü Slovakya'daki Trangas boru hattına bağlanmaktadır. Gaz buradan çeşitli Avrupa ülkelerine aktarılmaktadır. Ukrayna bahsi geçen boru hatları sayesinde Avrupa'nın doğalgaz dağıtım merke-

Avrupa'ya Gaz Taşıyan Doğalgaz Boru Hatları

Kaynak: US Energy Information Association

Avrupa'nın Önemli **Boru Hatları**

BORU HATTI	BAŞLANGIÇ	BİTİŞ	UZUNLUK (Km)	KAPASİTE (Milyar m³)
BBL	Hollanda	İngiltere	235	16
Brotherhood	Rusya	Ukrayna	2.750	100
CATS	İngiltere	İngiltere	404	17,5
Europipe I	Norveç	Almanya	670	18
Europipe II	Norveç	Almanya	658	24
Franpipe	Norveç	Fransa	840	19,6
GALSI	Cezayir	İtalya	1.505	10
Gazela	Çek Cumhuriyeti	Almanya	176	20
Interconnector	İngiltere	Belçika	235	25,5
İran-Türkiye	İran	Türkiye	2.577	14
Langeled/Britpipe	Norveç	İngiltere	1.166	25,5
Mağrip-Avrupa	Cezayir	İspanya	1.620	12
Mavi Akım	Rusya	Türkiye	1.213	16
Medgaz	Cezayir	İspanya	757	8
MIDAL	Almanya	Almanya	702	13
Netra	Almanya	Almanya	408	21,4
Northern Lights	Rusya	Belarus	7.377	51
Statpipe	Norveç	Norveç	890	18,9
STEGAL	Çek Cumhuriyeti/Slovakya	Almanya	323	16
Bakü-Tiflis-Erzurum	Azerbaycan	Türkiye	692	20
Soyuz	Rusya	Ukrayna	2.675	32
Trans-Avusturya	Avusturya	Avusturya	380	47,5
Trans-Balkan	Rusya	Bulgaristan	-	20
Trans Europa Naturgas	Almanya	Almanya	500	15,5
Trans-Akdeniz	Cezayir	İtalya	2.475	30,2
Transitgas	İsviçre	İsviçre	293	35
Türkiye-Yunanistan	Türkiye	Yunanistan	296	7
Urengoy-Pomary-Uzhgorod/Trans-Siberya	Rusya	Ukrayna	4.500	32
WEDAL	Almanya	Belçika	320	13
Yamal-Avrupa I	Rusya	Almanya	4.196	33
Yeşil Akım	Libya	İtalya	520	11
Zeepipe I-IIA-IIB	Norveç	Belçika	1.416	15-26,3-25,9

zi konumunda bulunmakta ve zaman zaman bu durumu Rus politikalarına karşı mukavemet göstermek için kullanmaktadır.

Brotherhood

Rusya'nın kullandığı ilk güzergâh Batı Sibirya'daki doğalgaz kaynaklarını taşıyan, yıllık 30 milyar m³ kapasiteye sahip Brotherhood boru hattıdır. İnşaatı 1967 yılında tamamlanan 2 bin 750 km'lik hat Rusya'nın Batı Avrupa'ya sevk ettiği gazın yaklaşık % 70'ini oluşturmaktadır.

Soyuz

Rusya, Kazakistan ve Türkmenistan'dan bu ülkeler üzerinde sahip olduğu etkiyi kullanarak piyasa fiyatının altında aldığı doğalgazı Avrupa'ya Soyuz boru hattından taşımaktadır. Ukrayna'da ikiye ayrılan 32 milyar m³ 'lük hattın bir ayağı Moldova-Romanya-Bulgaristan üzerinden Türkiye'ye ulaşmakta. Diğer ayağı ise Transgas hattına bağlanmaktadır.

Northern Lights (Urengoi-Pomary-Uzhgorod/Trans-Siberya)

Son güzergâh Rus Yamal yarımadasından başlayıp Beyaz Rusya üzerinden Ukrayna'ya ulaşan Northern Lights doğalgaz boru hattıdır. Yapımı 1984 yılında tamamlanan 4 bin 500 kilometrelik boru hattının yıllık kapasitesi 32 milyar m³ 'tür.

Mavi Akım (Blue Stream)

Mavi Akım, Rusya'dan Türkiye'ye doğalgaz taşıyan boru hattıdır. 3,3 milyar ABD Doları maliyetli hat Gazprom (Rusya) ve ENI (İtalya) ortaklığıyla kurulan Blue Stream Pipeline BV tarafından inşa edilmiş olup BOTAŞ ve Gazprom tarafından işletiliyor. Bu boru hattı sayesinde Türkiye, Rusya'dan aldığı doğalgazı üçüncü ülkelerin aracılığı olmadan tedarik edebilmekte. Bin 207 kilometrelik boru hattının 396 kilometresi Karadeniz'in altından geçmektedir. Türkiye, Rusya Federasyonuyla 1997 senesinde imzaladığı anlaşma doğrultusunda bu ülkeden yılda 16 milyar m³ doğalgaz almayı taahhüt ediyor. 2003 yılında işletmeye alınan hattın resmi açılışı 2005'de yapılmıştır. Fakat birçok uzman, bu işbirliğinin Türkiye'yi Rusya'ya enerji konusunda aşırı derecede bağımlı hale getirdiği endişesini taşıyor.

Bununla birlikte Mavi Akım'ın muhtemel iki bağlantı hattı eklenerek geliştirilmesi gündemde. Bunlardan birincisi, Mavi Akım'ın İzmir ve/veya Ceyhan'a uzatılarak doğalgazın sıvılaştırma işlemlerine tabi tutulup tankerlerle gazın ihraç edilmesini sağlayabilir. İkincisi ise Ege Denizi'nin altına döşenecek bir boru hattı ile Yunanis-

tan ve diğer Avrupa ülkelerine doğalgaz satışı yapılmasını mümkün kılabilir. Ancak iki ülke arasındaki mevcut anlaşma Türkiye'nin Rusya'nın mutabakatı olmadan üçüncü ülkelere satış yapmasını engellemekte (reeksport yasağı). Söz konusu projeler Türkiye'nin doğal bir enerji merkezi olmasını kolaylaştıracak niteliktedir.

Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) Doğalgaz Boru Hattı (South Caucasus Pipeline)

Güney Kafkasya Doğalgaz Boru Hattı olarak da bilinen BTE, Azeri Şah Deniz sahasından çıkarılan doğalgazı Türkiye ve Gürcistan sınırına taşımak için tasarlanmıştır. Ekim 2004'te inşasına başlanan boru hattının uzunluğu 980 kilometre, proje değeri 900 milyon ABD Doları ve yıllık taşıma kapasitesi 20 milyar m^3 olup Azerbaycan'dan Türkiye'ye gaz sevkiyatına 2007 yılında başlanmıştır. Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı ile paralel olarak inşa edilen boru hattının ortakları arasında BP, StatoilHydro gibi dünya devlerinin yanı sıra TPAO da % 9 payla bulunuyor.

Yeşil Akım (Green Stream)

Yeşil Akım doğalgaz boru hattı Batı Libya Gaz Projesi'nin bir ayağını oluşturuyor. 540 kilometrelik hat Akdeniz'in altından geçerek Libya'yı Sicilya üzerinden İtalya'ya bağlanıyor. 2003-2004 yılları arasında süren inşaatı müteakiben 2005 yılından itibaren ilk aşamada yılda 8 milyar m^3 doğalgaz taşınan boru hattının yıllık kapasitesi son olarak 11 milyar m^3'e ulaşmıştır. İtalyan ENI ve Libya Milli Petrol Şirketi'nin ortaklığında yürütülen projenin maliyeti 6,6 milyar ABD Doları'nı bulmuştur.

Langeled

Langeled Doğalgaz Boru Hattı, Kuzey Denizi'nde Norveç'e ait Ormen Lange sahasından çıkarılan doğalgazı İngiltere'ye taşımak üzere tasarlanmıştır. Dünyanın en uzun deniz altı boru hattı olma özelliğini taşıyan bin 200 kilometrelik boru hattından gaz sevkiyatına Ekim 2007'den itibaren başladı ve yıllık kapasitesi 25,5 milyar m^3'e ulaşıyor.

> Avrupa Birliği doğalgazını hâlihazırda çeşitli kaynaklardan sağlamakta olup, bunların başında **Rusya ve Norveç ağırlıklı olmak üzere Kuzey Denizi** geliyor.

YAPILMASI PLANLANAN BORU HATLARI

Avrupa Birliği, enerji açığını kapatmak ve arz kaynaklarını mümkün mertebe çeşitlendirmek için birçok büyük çaplı projeyi eşzamanlı olarak destekliyor.

Rusya ise yılda 160 milyar m^3'ten fazla doğalgaz ihraç ettiği en önemli pazarı olan Avrupa'daki pazar payını kaybetmek istemiyor. Bu nedenle Avrupa'ya gaz sevk ederken transit olarak kullandığı ve zaman zaman siyasi, zaman zamansa iktisadi nedenlerle ihtilaflar yaşadığı Ukrayna ve Beyaz Rusya'nın dâhil edilmediği, farklı ülkelerden geçen güvenli güzergâhların yer aldığı projeler tasarlıyor.

Bununla beraber enerji piyasasında önemli bir bölgesel oyuncu olma yolunda ilerleyen Türkiye'nin girişimleri de yeni projelerin filizlenmesini sağladı. Aşağıda yer alan projelerin bir kısmının yapımı hâlihazırda sürerken bir bölümü ise henüz planlama aşamasında bulunuyor.

Yamal-Avrupa II

Yamal-Avrupa I doğalgaz boru hattına paralel olarak inşa edilmesi planlanan ikinci hat, Rusya-Polonya-Slovakya-Çek Cumhuriyeti-Almanya güzergâhını takip edecek ve yılda 28 milyar m^3 gaz taşıyabilecek. Bu yıl faaliyete geçmesi planlanan boru hattının maliyetinin 10 milyar ABD Doları'nı bulması bekleniyor.

Beyaz Akım (White Stream)

Beyaz Akım, Gürcistan'ı Karadeniz'in altından geçecek bir doğalgaz boru hattıyla Ukrayna ve/veya Romanya'ya bağlamayı hedefliyor. Proje, Gürcü ve Ukrayna hükümetlerinin yanı sıra AB tarafından da destekleniyor. Ön çalışma aşamasında olan projenin yaklaşık maliyeti ve ya-

tırımcıları henüz bilinmemekle birlikte yıllık 32 milyar m^3 doğalgaz taşıma kapasitesine sahip olacağı tahmin ediliyor. Fakat gazın olası tedarik kaynakları henüz netlik kazanmadı.

Nabucco

Nabucco projesi Hazar Denizi ve Ortadoğu doğalgazının Türkiye-Bulgaristan-Romanya-Macaristan-Avusturya güzergâhı üzerinden Avrupa'ya taşınmasını amaçlıyor. Yıllık kapasitesi 31 milyar m^3 olan 3 bin 300 kilometrelik boru hattı projesinin maliyetinin 8 ila 12 milyar euro olacağı tahmin ediliyor. İnşasına 2011 yılında başlanacak hattan ilk doğalgaz akışının 2014 sonunda yapılması öngörülüyor. Olası gaz kaynakları arasında Azerbaycan, Türkmenistan, Irak, İran, Mısır ve Katar bulunmakta. Proje BOTAŞ (Türkiye), OMV (Avusturya), BULGARGAZ (Bulgaristan), TRANSGAZ (Romanya), MOL (Macaristan) ve RWE (Almanya) eşit ortaklığıyla kurulan Nabucco Gas Pipeline International tarafından yürütülüyor.

Bu projeyle Türkiye, Orta Asya ve Ortadoğu'nun zengin kaynaklarıyla talebin yoğun olduğu Avrupa piyasaları arasında bir doğalgaz köprüsü işlevi görebilecektir.

Kuzey Akım (Nord Stream)

Baltık Denizi'nin altından geçerek Rusya'yı Avrupa pazarına bağlamayı tasarlayan boru hattı olan Kuzey Akım'ın, uzunluğu yaklaşık bin 220 kilometre olup yıllık kapasitesi 55 milyar m^3. Paralel iki hattan oluşacak Kuzey Akım'ın ilk hattının 2011 yılında, ikinci hattın ise 2012'de tamamlanması öngörülüyor. Projenin toplam maliyetinin 7,4 milyar euro olacağı hesaplanmaktadır. Proje Gazprom (Rusya), BASF (Almanya), E.ON (Almanya), NV Nederlandsre Gasunie (Hollanda) ve GDF (Fransa) tarafından yürütülüyor.

Söz konusu boru hattı sayesinde Rusya bir aracı olmaksızın Almanya'ya gaz sevkiyatı yapabilmeyi hedeflemektedir. Böylelikle diğer ülkelerle yaşanan krizler Alman pazarını etkilemeyecek ve üçüncü ülkelere ödenen transit ücreti ödenmek zorunda kalınmayacak.

Güney Akım (South Stream)

Güney Akım projesi, Rusya'yı Avrupa'ya Karadeniz'in altından geçecek 900 km'lik bir boru hattıyla bağlamayı hedeflemekte. Bulgaristan'a varacak boru hattı burada iki farklı yol takip edecektir. Bunlardan bir tanesi Yunanistan ve Adriyatik Denizi üzerinden İtalya'ya ulaşacak, diğeri ise Romanya, Macaristan ve Sırbistan'a kavuşacaktır. Proje Gazprom (Rusya) ve ENI (İtalya) tarafından yürütülmektedir. Yılda 63 milyar m^3 doğalgaz taşıma kapasitesine sahip olacak boru hattının inşaatına 2011'de başlanması ve hattın 2015 yılında faaliyete geçmesi öngörülmektedir. Söz konusu proje kapsamında Rus rezervlerinin yanı sıra Türkmen ve Kazak gazının da Avrupa'ya taşınması söz konusu olabilir.

Tasarlanan Doğalgaz Boru Hattı Projeleri

BORU HATTI	BAŞLANGIÇ	BİTİŞ	UZUNLUK (Km)	KAPASİTE (Milyar m^3)
Beyaz Akım	Gürcistan	Romanya	1.238	32
Güney Akım	Rusya	İtalya/Avusturya	3.200	63
Kuzey Akım	Rusya	Almanya	1.222	55
Mavi Akım II	Rusya	İsrail/Suriye/Lübnan/Kıbrıs	-	-
Nabucco	Türkiye	Avusturya	3.300	31
Norddeutsche Erdgasleitung (NEL)	Almanya	Almanya	370	20
Ostsee Pipeline Anbindungs-Leitung (OPAL)	Almanya	Almanya	470	35
Skanled	Norveç	İsveç, Danimarka	200	8,75
Trans-Adriyatik	Yunanistan	İtalya	520	20
Trans-Hazar	Türkmenistan	Azerbaycan	1.200	30-62
Trans-Sahara	Nijerya	İspanya/İtalya	4.128	30
Yamal-Avrupa II	Rusya	Almanya	4.100	28
(Türkiye)-Yunanistan-İtalya	Yunanistan	İtalya	807	8

Büyük çaplı projelerin yanı sıra Türkiye'nin de dâhil olduğu birçok orta ölçekli boru hattı projesi de geliştirilmektedir. Bunların bazılarına şöyle:

Türkiye-Yunanistan-İtalya Doğalgaz Boru Hattı (Poseidon)

Yapımına 2005 yılında başlanan Türkiye-Yunanistan doğalgaz boru hattından ilk gaz sevkiyatı 18 Kasım 2007'de yapılmıştır. Hat, 210 kilometresi Türkiye'de olmak üzere yaklaşık 300 kilometre uzunluğunda olup Marmara Denizi'nin altında 17 kilometrelik bir geçişi mevcuttur. Söz konusu projenin ikinci aşaması olan ve boru hattının Adriyatik Denizi'nden geçecek "Poseidon" bağlantı hattı ile İtalya'ya ulaşmasını hedefleyen Türkiye-Yunanistan-İtalya Doğalgaz Boru Hattı Projesi'nin (ITGI) mutabakat zaptı BOTAŞ (Türkiye), EDİSON (İtalya) ve DEPA (Yunanistan) tarafından 17 Haziran 2010 tarihinde imzalandı.

Proje kapsamında 2012 yılından itibaren Yunanistan'a Türkiye üzerinden yılda 3,6 milyar m^3 ve İtalya'ya 8 milyar m^3 doğalgaz taşınması öngörülmektedir. Bu gazın Azerbaycan'dan sağlanması muhtemel görünmektedir.

Mavi Akım II (Blue Stream)

2009 yılında üzerinde mutabakata varılan proje, Mavi Akım hattına paralel inşa edilecek bir boru hattıyla Rus doğalgazını Türkiye üzerinden İsrail, Suriye, Lübnan ve Kıbrıs'a taşımayı öngörmektedir. Söz konusu boru hattının inşası ve işletmesi siyasi anlamda zorluklar taşımakla birlikte bölgede uzun dönemli istikrar sağlanması açısından umut verici bir projedir. Projenin ortaklarının, güzergâhının ve diğer detaylarının ilerleyen dönemlerde netleşmesi beklenmektedir.

Nabucco, Kuzey Akım ve Güney Akım **Güzergâhları**

Trans-Adriyatik Boru Hattı (TAP)

Yunanistan'ı Arnavutluk ve Adriyatik Denizi'nin altından geçerek İtalya'ya bağlaması planlanan 520 kilometrelik boru hattının İran ve Azeri Şah Deniz doğalgazıyla doldurulması öngörülmektedir. Maliyetinin 1,5 milyar euroyu bulması beklenen projenin yıllık kapasitesi 20 milyar m^3 olacak. Projenin ortakları arasında Avrupa merkezli EGL, Norveçli StatoilHydro ve Alman E.On Ruhrgas bulunmaktadır. Bu projeyle Avrupa'ya bir güney enerji koridoru açılması planlanmaktadır.

AVRUPA DOĞALGAZ PİYASASINDA YENİ DENGELER

Mevcut boru hatlarının yanı sıra geliştirilen orta ve büyük ölçekli projeler, Avrupa doğalgaz piyasasının ne denli rekabetçi bir yapıya sahip olduğunu net bir biçimde ortaya koymakta. Avrupa Birliği'nin hemen hemen tüm politika belgelerinde de belirtildiği gibi, birliğin birinci önceliği enerji arz güvenliği ve çeşitliliğini sağlamaktır. Bu bağlamda AB'nin Doğu'daki komşu ülkeleri stratejik bir öneme sahiptir. Rusya, Avrupa'nın en büyük petrol ve doğalgaz tedarikçisi olup gelecekte de bu konumunu sürdürecektir. En güvenilir ilave enerji tedarikçileri olan Orta Asya, Karadeniz ve Hazar Denizi bölgelerinin potansiyeli henüz tam olarak keşfedilmemiştir.

Bu çerçevede Rusya başta olmak üzere piyasanın önemli oyuncuları hâlihazırda sahip oldukları konumu ve pazar payını yitirmek istememektedir. Petrol ve doğalgaz kaynakları, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından itibaren ülkenin ekonomik kalkınmasında tartışılmaz bir rol oynamıştır. Bununla beraber, özellikle Putin'in iktidara gelmesiyle Rusya Federasyonu enerji politikalarını dış politikasının da temel taşı olarak görmeye başlamış ve bu sayede, her ne kadar geçmişteki gibi bir süper güç olamasa da, sadece bulunduğu bölgede değil, dünyada kayda değer bir güç konumuna gelmeyi başarmıştır. Dolayısıyla, Rusya gerek yakın coğrafyasında, gerekse uluslararası arenada enerji sektöründeki lider rolünü kaybetmeyi göze almayacaktır.

Rusya AB için alternatif enerji kaynaklarını kontrol altına almak için birtakım adımlar atmaktadır. Rusların "doğalgaz OPEC'i" oluşturma çabaları[7] ve Orta Asya enerji ihracatını Rusya üzerinden olacak şekilde yeniden yönlendirme girişimleri, enerji transit ülkesi haline gelme ve daha sonrasında AB'nin Rus tedarikine bağımlılığını arttırma niyetlerini açıkça ortaya koymaktadır. Buna karşılık Türkiye gibi nispeten yeni oyuncuların Avrupa'ya doğalgaz ve petrol tedariki konusunda Nabucco gibi iddialı projeler geliştirmesi, mevcut dengelerden menfaat sağlayan kimi çevreleri rahatsız etmiştir. Bu durum, enerji piyasalarında son derece etkin olan Rus doğalgaz lobisinin AB ve bu projeler için potansiyel gaz tedarikçisi konumundaki ülkeler nezdinde söz konusu projeler aleyhinde faaliyet göstermesine sebep olmuştur.

> Avrupa Birliği, enerji açığını kapatmak ve **arz kaynaklarını mümkün mertebe çeşitlendirmek için** birçok büyük çaplı projeyi eşzamanlı olarak desteklemektedir.

Türkiye, Avrupa'ya ulaşan temel enerji transit güzergâhlarının merkezinde, özel bir konuma sahiptir. Küresel petrol ve doğalgaz rezervlerinin yaklaşık % 70'i Türkiye'ye komşu bölgelerde toplanmaktadır. Enerji arz güvenliğini artırmak için Türkiye'nin coğrafi pozisyonunun tam olarak kullanılması hem Türkiye'nin, hem de AB'nin çıkarınadır. Türkiye, Bakü-Tiflis-Ceyhan, Bakü-Tiflis-Erzurum ve Trans Hazar projeleri gibi ortak çıkarlara yönelik enerji projelerinin uygulanmasında stratejik bir rol oynıyor. Tasarlanan birçok yeni projede üstlenmesi muhtemel rol de bu konumunu pekiştirecek gibi görünüyor.

Unutulmaması gereken başka bir husus ise son yıllarda dünya ispatlanmış doğalgaz rezervlerinin bölgesel dağılımının değişmiş olduğu. 2009 yılı itibariyle Avrupa ve Avrasya ülkelerinin ispatlanmış doğalgaz kaynaklarının dünya rezervlerinin % 33,7'sini, Ortadoğu kaynaklarının ise % 40,6'sını oluşturmakta[8]. Bu oranlar arasındaki farkın ilerleyen yıllarda açılmasının muhtemel olması, yakın gelecekte bu piyasadaki güç dengelerinin değişeceği ve oyuncuların çeşitleneceği kanısını kuvvetlendiriyor. Söz konusu değişimin, Türkiye gibi Avrupa, Orta Asya ve Ortadoğu'yu birbirine jeopolitik olarak bağlayabilecek bir ülke için ciddi fırsatlar doğuracağına ise şüphe yok.

YARARLANILAN KAYNAKLAR:

1) *EPDK, "2009 Yılı Doğal Gaz Piyasası Sektör Raporu"*
2) *T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı; "2008 Yılı Genel Enerji Dengesi"*
3) *BOTAŞ; "2008 Yılı Sektör Raporu"*
4) *U.S. Energy Information Administration (EIA)*
5) *Avrupa = AB 27 + (Norveç + İsviçre + Türkiye + Arnavutluk + Hırvatistan + Sırbistan + Karadağ)*
6) *IHS CERA, "First Steps Toward a New Balance", Cambridge Energy Reseacrh Associates, 2010*
7) *New York Times, 9 Nisan 2007*
http://www.nytimes.com/2007/04/09/business/worldbusiness/09iht-gas.3.5201251.html
8) *BP Statistical Review of World Energy, Haziran, 2010*